

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П.ДРАГОМАНОВА

ЛІСУНОВА Людмила Володимирівна

УДК:372.874

**ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО СПРИЙНЯТТЯ МАЙБУТНІХ
УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ
ВИВЧЕННЯ ХУДОЖНЬО-ГРАФІЧНИХ ДИСЦИПЛІН**

13.00.02 – теорія та методика навчання
(образотворче мистецтво)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України, м. Київ.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, професор,
Антонович Євген Антонович,
Інститут реклами, завідувач кафедри
етнодизайну і дизайну реклами.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор, член-
кореспондент Національної академії
педагогічних наук України
Бутенко Володимир Григорович,
Херсонський факультет Одеського
державного університету внутрішніх справ,
МВС України, професор кафедри
загальноправових та соціально-гуманітарних
дисциплін;

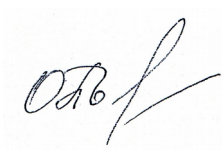
кандидат педагогічних наук, доцент
Смірнова Оксана Олексіївна,
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені
Григорія Сковороди», доцент кафедри
мистецьких дисциплін і методики навчання

Захист відбудеться 3 грудня 2015 р. о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.24 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 2 листопада 2015 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.М. Полатайко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі духовного і державного відродження України педагогічна наука веде активний пошук шляхів удосконалення підготовки професійних кадрів. Модернізація фахового становлення майбутнього вчителя образотворчого мистецтва у педагогічному вищому навчальному закладі спрямована на розвиток професійно значущих якостей, серед яких естетичне сприйняття є провідним і визначальним. Учитель образотворчого мистецтва – це професіонал, який бачить, сприймає, розуміє і створює красу. Працювати і творити за її законами є одним з головних завдань підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності.

У теоретико-методологічних дослідженнях учених різних галузей знань феномен естетичного сприйняття отримав широке аспектне висвітлення, зокрема в працях філософів: Ю. Пушонкової (динаміка форм естетичного сприйняття), О.Наконечної (естетичне сприйняття в контексті сучасного тлумачення культурологічних проблем), Н. Куражевої (визначення творчості й сприйняття, проблеми співтворчості в сприйнятті художнього твору), В.Блудової (теоретичні проблеми художньо-естетичного сприйняття і задачі естетичного виховання), О.Бурова (гносеологічна природа художнього спілкування), П.Мезенцева (аспекти естетичного сприйняття), Б. Мейлаха (відношення «суб'єкт-об'єкт» у процесі естетичного сприйняття), Р.Інгардена (структура естетичного сприйняття), О.Органової (творчий характер естетичного сприйняття), С.Раппопорта (естетичне сприйняття мистецтва), А.Сохора (питання соціології і естетичного сприйняття мистецтва). Феноменологічний аспект цієї проблеми досліджували Н. Гартман, П.Флоренський. Питанням художньої перцепції й герменевтики присвячені дослідження Ю.Б. Борева.

Згідно з психолого-педагогічними дослідженнями Б.Ананьєва, Є.Антоновича, Р.Арнхейма, А.Адаскіна, В.Борисова, П.Блонського, Л.Божович, В.Бутенка, В.Вертегел, Л.Виготського, Г.Джаспера, О.Запорожця, І.Зязюна, М.Кагана, М.Кір'ян, С.Коновець, В.Кузіна, М.Кіященка, Ю.Кремльова, М.Лейзерова, О.Леонтєва, Т.Ліппса, А.Люблинської, В.Маригодова, Н.Миропольської, О.Отіч, Ю.Пастухової, В.Радкевич, О.Рудницької, С.Рубінштейна, В.Сухомлинського, Г.Троцько, Б.Теплова, О.Шевнюк, Г.Шевченко, О. Щолокової, Г.Фехнер, Б.Чижевського, П.Якобсона естетичне сприйняття є синтезом інтелектуально-творчих, емоційно-позитивних та ментальних якостей, які дозволяють розвивати естетичні потреби, уяву, смаки, актуалізувати художньо-творчі здібності, необхідні як митцю-професіоналу, так і педагогу художнього фаху.

У площині фахової підготовки вчителів образотворчого мистецтва було досліджено ряд питань, дотичних до проблеми формування їх естетичного сприйняття, зокрема моделювання естетичного сприйняття засобами мистецтва (І.Цой, В.Стрілець). Цікавими є дослідження таких педагогів як Г. Локарьової (інформаційний аспект сприйняття), Т.Міхової (способи продуктивного формування естетичного сприйняття), О.Кайдановської

(емоційний аспект формування естетичного сприйняття) та ін. Маємо дисертаційні дослідження, що акцентують увагу на естетичному сприйнятті природи (І. Ярита), мовлення (І. Філатова), літературно-музичної творчості (Т. Бабенко), в яких звернено увагу на необхідність проектувати альтернативні варіанти структурних компонентів естетичного сприйняття, володіти стратегією створення ідей і стилів його реалізації.

Узагальнення й конкретизація поглядів, сформованих у сфері мистецтвознавства (Н. Волков, Н. Ростовцев, В. Беда, М. Кириченко) показує, що естетичне сприйняття майбутніх вчителів образотворчого мистецтва у процесі вивчення художньо-графічних дисциплін завжди було і залишається предметом особливої уваги педагогів-художників.

Не зважаючи на широке вживання термінологічного словосполучення «естетичне сприйняття», наукове трактування цього поняття вимагає належної теоретичної конкретизації, зокрема у підходах до підготовки фахівців образотворчого мистецтва. Існують досить суперечливі думки щодо умов, засобів, форм, критеріїв, показників, рівнів естетичного сприйняття, які потребують подальшого уточнення.

Актуальність дослідження означеної проблеми пов'язана із необхідністю виявити і узгодити низку суперечностей між:

- соціальним замовленням суспільства на педагога образотворчого мистецтва і недостатньою сформованістю його естетичних якостей, спрямованих на професійне зростання;
- потужним естетичним потенціалом фахових навчальних дисциплін у педагогічних університетах і недостатнім його використанням у процесі естетичного сприйняття творів мистецтва;
- сучасними вимогами до навчально-методичного забезпечення процесу формування естетичного сприйняття і недостатньою розробленістю цих питань в умовах навчальної діяльності студентів педагогічних університетів.

Актуальність порушеної проблеми, необхідність подолання визначених суперечностей та недостатнє методичне обґрунтування шляхів формування естетичного сприйняття майбутніх вчителів образотворчого мистецтва у педагогічних університетах зумовили вибір теми дисертаційного дослідження *«Формування естетичного сприйняття майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі вивчення художньо-графічних дисциплін»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри фортепіанного виконавства та художньої культури Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова і складає частину комплексного дослідження з теми: «Зміст, форми, методи і засоби фахової підготовки вчителів мистецьких дисциплін». Тему дисертаційного дослідження затверджено рішенням вченої ради Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України (протокол №12 від 20.11.2014 року) та узгоджено на засіданні бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол №9 від 23.12.2014 року).

Мета дослідження полягає у розробці, науковому обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов та методики формування естетичного сприйняття майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі вивчення художньо-графічних дисциплін.

Об'єкт дослідження – фахова підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва у вищому педагогічному навчальному закладі.

Предмет дослідження – методика формування естетичного сприйняття вчителів образотворчого мистецтва в процесі художньо-графічного навчання.

Відповідно до мети дослідження визначені такі основні завдання:

- проаналізувати історичні передумови та стан розробки проблеми формування естетичного сприйняття майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі художньо-графічної підготовки;
- уточнити сутність, зміст, функції та конкретизувати структуру естетичного сприйняття майбутніх учителів образотворчого мистецтва;
- розробити критерії, показники та рівні сформованості естетичного сприйняття студентів;
- дослідити принципові засади та умови формування естетичного сприйняття майбутніх учителів образотворчого мистецтва;
- розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити поетапну методику формування естетичного сприйняття майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі художньо-графічної підготовки.

Теоретико-методологічну базу дослідження становлять філософські ідеї щодо усвідомлення, пояснення і тлумачення категорії «естетичне сприйняття» (І.Кант, М.Бахтін, Ю.Борев, О.Органова, С.Раппопорт, Є.Шимунек, Р.Грегорі); наукові праці з теорії та методики художньої освіти (Є.Антонович, Г.Беда, В.Бутенко, В.Ванслов, Р.Інгарден, М.Волков, М.Кириченко, Б.Неменський, Б.Мейлах, О.Отіч, Г.Падалка, М.Ростовцев, О.Рудницька, С.Рубінштейн, Г.Шевченко, О.Щолокова, О.Шевнюк, П.Якобсон, О.Смірнова); науково-методичні розробки психолого-педагогічних аспектів естетичного сприйняття (Б.Ананьєв, В.Бутенко, Л.Виготський, І.Зязюн, М.Каган, М.Кір'ян, С.Коновець, А.Леонтьєв, В.Маригодова, Н.Миропольська, В.Ромінець, В.Радкевич, Б.Теплов, В.Стрілець).

Для досягнення мети й розв'язання поставлених завдань використовувався комплекс методів дослідження:

- *теоретичні*: аналіз філософської, психолого-педагогічної та мистецтвознавчої літератури з метою виявлення різних підходів до розв'язання проблеми формування естетичного сприйняття та обґрунтування основних теоретичних положень для створення відповідної методики; метод художньо-історичного аналізу з метою виявлення еволюції становлення методики естетичного сприйняття; теоретичне та графічне моделювання;
- *емпіричні*: бесіда, анкетування, цілеспрямоване педагогічне спостереження, тестування; педагогічний експеримент з використанням різних діагностичних вимірювань для встановлення рівнів сформованості естетичного

сприйняття та розробки методики формування досліджуваної якості у студентів;

- *статистичні*: аналіз та математична обробка отриманих експериментальних даних, що відображена в табличних формах і рисунках для фіксації результатів вимірювань та перевірки ефективності розробленої експериментальної методики.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що:

- *вперше* визначено педагогічні умови та розроблено поетапну методику формування естетичного сприйняття майбутніх учителів образотворчого мистецтва, визначено критерії та показники означеної якості, дотримання яких значно інтенсифікує цей процес;

- уточнено зміст поняття «естетичне сприйняття вчителя образотворчого мистецтва»;

- конкретизовано структуру естетичного сприйняття майбутнього вчителя образотворчого мистецтва;

- удосконалено методи і прийоми формування естетичного сприйняття в процесі вивчення художньо-графічних дисциплін;

- подальшого розвитку набула теорія і практика художньо-графічної підготовки вчителів образотворчого мистецтва.

Практичне значення дослідження полягає в ефективності апробації запропонованих педагогічних умов та розробленої поетапної методики формування естетичного сприйняття майбутніх учителів образотворчого мистецтва; у впровадженні в навчально-виховний процес вищих педагогічних навчальних закладів спецкурсу «Естетичне сприйняття творів мистецтва». Матеріали дисертаційного дослідження можуть служити підставою для оновлення та коригування змісту дисциплін художньо-графічного спрямування, підготовки магістерських робіт, написання підручників і методичних посібників із проблем фахової підготовки вчителів образотворчого мистецтва.

Апробація та впровадження результатів дисертаційного дослідження.

Результати дослідження представлені автором на міжнародних наукових та науково-практичних конференціях: «Головні вектори розвитку вищої дизайнерської освіти в контексті Болонського процесу» (м. Харків, 2007 р.); «Наука і соціальні проблеми суспільства: освіта, культура, духовність» (м. Харків, 2008 р.); «Українська освіта у часовому просторі» (м. Київ, 2009 р.); «Педагогіка. Сучасна наука. Новий погляд» (м. Вроцлав, 30.01.2015 – 31.01.2015); XII Міжнародних педагогічно-мистецьких читаннях пам'яті професора О.П.Рудницької (м. Київ, 2015); науково-практичних конференціях молодих учених ХНПУ ім. Г.С.Сковороди (м. Харків, 2008 р., 2012-2013 р.р.).

Теоретичні положення та практичні результати науково-дослідної роботи впроваджено у навчально-виховний процес Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С.Сковороди (довідка №01/10-370 від 27.10.2015р.); Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського (довідка №1268 від 25.05.2015р.); Інституту мистецтв ДВНЗ «Прикарпатського національного університету імені В.Стефаника»

(довідка №15 від 5.06.2015р.); Кіровоградського державного педагогічного університету ім. Володимира Винниченка (довідка №157-н від 26.06.2015р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 21 одноосібних наукових праць, з них 11 – у наукових фахових виданнях України, 2 – у міжнародних виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел (227 найменувань, з них 9 – іноземними мовами). Загальний обсяг дисертації – 273 сторінки, з них 177 сторінок основного тексту. Робота містить 13 таблиць, 11 рисунків, що разом з додатками становить 75 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність і доцільність обраної теми дослідження, визначено мету і завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, обґрунтовано наукову новизну та практичне значення, представлено відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження, наведено відомості про публікації та структуру дисертації.

У першому розділі «Теоретичні засади формування естетичного сприйняття майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі фахової підготовки» проаналізовано стан проблеми у філософській, психологічній, педагогічній та мистецтвознавчій літературі, з'ясовано особливості формування естетичного сприйняття в процесі художньо-графічної підготовки, визначено сутність понять «сприйняття», «естетичне сприйняття».

На підставі історико-теоретичного аналізу з'ясовано, що філософське осмислення категорії «естетичне сприйняття» має глибоке історичне походження. Так, Аристотель зазначав, що естетичне сприйняття передбачає очищення душі від страху та інших подібних афектів, переживання гострої глибокої насолоди від споглядання творів мистецтва. Платон підкреслював превалювання емоційного начала в естетичному сприйнятті. В епоху середньовіччя Ф. Аквінський та М. Фічіно стверджували, що людина знаходить утіху в красі речей, що краса сприймається тоді, коли відповідає певній ідеї, тому переносили акцент з духовної краси на чуттєву. В епоху Відродження поняття «естетичне сприйняття» Леонардо да Вінчі уподібнював погляду художника, його душі. Митець указував на те, що для сприйняття краси потрібна не тільки краса об'єкта, а й особлива спроможність суб'єкта. Згідно з поглядами Р. Декарта і А. Дюрера, критерій сприйняття краси повинен відповідати ступеню загального задоволення. І. Кант називав естетичне сприйняття задоволенням, яке вільне від будь-якого інтересу, і є безкорисним. Вагомий внесок у дослідження естетичного сприйняття зробили В. Вундт, Н. Гартман, Дж. Дьюї, Р. Інгарден, Т. Ліпс, С. Лангер, Ж. Марітен, Ф. Ніцше, Е. Понофський, Г. Рід, Г. Фехнер, які розробляли його в межах символічного, феноменологічного, психологічного та психоаналітичного напрямків. Починаючи з праць Ф. Ніцше виник новий, посткласичний етап розробки

естетичних категорій, зокрема й у пізнанні змісту поняття «естетичне сприйняття». У цей час відбувається переоцінка естетичних цінностей, яка здійснюється під знаком постнекласичної естетики. При цьому значної трансформації, перетворень загальних уявлень естетичного сприйняття як предмета естетики практично не відбувається, але межі предметності, цілісності, константності, вибірковості в осмисленні цього поняття розмиваються. Набувають певного змісту паракатегорії нонкласики (наприклад, артефакт, інтертекст, віртуальна реальність тощо).

На підставі результатів аналізу наукової літератури з'ясовано, що естетичне сприйняття – це процес, пов'язаний із сенсорною сферою, емоціями та почуттями людини і спрямований на те, щоб «захопити» її, спонукати до співчуття та співпереживання (О.Рудницька); чуттєвим сприйняттям (кольору, звуку), яке виявляється через органи чуттів і має духовний характер (Е. Шимунек); процес взаємодії естетичного об'єкта з суб'єктом, в результаті якого здійснюється задоволення естетичних потреб (О.Органова).

Визначено, що з педагогічної точки зору естетичне сприйняття виступає ознакою підготовленості майбутнього вчителя образотворчого мистецтва до професійної діяльності. У зв'язку з цим ця категорія розглядається у науковій літературі з точки зору творчого розвитку вчителя образотворчого мистецтва (С. Коновець), його особистісної якості та формування естетичної культури вчителя образотворчого мистецтва (В. Лозова, Г.Троцько, Г.Сотська); особливостей формування творчого мислення в процесі вивчення основ композиції (О.Кайдановська); специфіки формування художньо-педагогічної компетентності в процесі навчання декоративно-прикладному мистецтву (О. Смірнова).

Осмислення цих поглядів дозволило дати авторське тлумачення поняття *«естетичне сприйняття вчителя образотворчого мистецтва» як процес духовно-практичної діяльності, в якому усвідомлюються, інтерпретуються та вдосконалюються результати чуттєвого осягнення образно-символічного змісту художнього твору на основі художніх вражень і переживань, мистецтвознавчих і методичних знань, практичних умінь і навичок.*

Для забезпечення формування естетичного сприйняття майбутнього вчителя образотворчого мистецтва в дослідженні обґрунтовано, що в естетичному сприйнятті сповна виявляються емоційно-почуттєві властивості естетичної свідомості, а саме: емоційно-почуттєва модальність у художньо-естетичному сприйнятті представлена переважно двома видами – зоровим і слуховим. Кожна з них робить свій внесок і має свою емоційно-почуттєву «питому вагу» в цілісному естетичному сприйнятті. Сумісність їх є основою формування цілісного емоційно-почуттєвого образу. Водночас інтенсивність емоційного почуття як якісної модальної характеристики естетичного сприйняття має різні ступені прояву. Це зумовлено тим, що вихідною умовою виникнення емоційно-почуттєвого образу є мінлива взаємодія об'єктів зовнішнього світу з органами чуття і поведінкою суб'єкта в навколишньому середовищі.

З'ясовано, що розробка проблеми формування естетичного сприйняття фахівців стала однією з найважливіших і найперспективніших у педагогіці мистецтва. Його формування у майбутніх учителів образотворчого мистецтва проходить одночасно в чотирьох напрямках: як формування *професійної, особистісної, естетично-художньої та ментальної* якості. Найбільш продуктивно і цілеспрямовано формування естетичного сприйняття відбувається за умов урахування опори на культурологічний, аксіологічний та особистісно-орієнтований підходи і передбачає оволодіння сукупністю аналітичних, пізнавальних, комунікативних та творчо-виконавських умінь.

У зв'язку з цим у дослідженні виділено три основних ступені розвитку естетичного сприйняття в процесі художньо-графічної підготовки вчителів образотворчого мистецтва: споглядання художніх творів та їх перцептивне сприйняття; аналіз виразно-сміслового значення художньої мови та її розуміння; естетична оцінка емоційно-образного змісту художнього твору та його інтерпретація.

У другому розділі «Організаційно-методична модель формування естетичного сприйняття майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі фахової підготовки» визначено методологічну основу дослідження, розроблено структуру естетичного сприйняття, виявлено особливості естетико-художньої підготовки вчителів образотворчого мистецтва, обґрунтовано модель формування естетичного сприйняття.

За своєю природою будь-який акт сприйняття є творчим процесом, найважливіша риса якого – взаємопроникнення і взаємодія чуттєвого та інтелектуального пізнання. Естетичне сприйняття є багатоплановим і складним явищем і включає такі складники як *естетичний досвід, естетичні емоції і почуття, естетико-художнє осмислення, естетична оцінка*.

З'ясовано, що процес естетичного сприйняття залежно від видів і форм естетичних об'єктів у системі фахової підготовки вчителя образотворчого мистецтва передбачає такі *фази розвитку*: установка на цілісне естетичне освоєння об'єкта; естетичне сприйняття об'єкта відповідно до його складності; злиття емоційно-чуттєвої активності й процесу осмисленого сприйняття; катарсис та оцінка об'єкта сприйняття.

У результаті дослідження визначено структуру формування естетичного сприйняття, яка включає взаємозв'язок і взаємодію *мотиваційно-цільового* (активізує розвиток потреб, прагнень, інтересів студентів щодо естетико-художньої діяльності), *пізнавально-змістового* (спрямовує студентів до набуття знань, обізнаності у естетико-художній галузі), *почуттєво-оцінного* (спрямований на формування сенсорно-перцептивної чутливості та емпатії, активності й глибини естетичних переживань), *естетико-діяльнісного* (забезпечує дієве ставлення до навчання, спираючись на естетичне сприйняття в цьому процесі) компонентів.

Визначено принципові положення, які стали підґрунтям для розробки методики організації навчальної діяльності з формування естетичного сприйняття майбутніх вчителів образотворчого мистецтва у процесі вивчення художньо-графічних дисциплін. До них належать такі принципи: *наочності і*

емоційно-естетичного осмислення творів мистецтва (сприяє активному усвідомленню і засвоєнню матеріалу, допомагає розвитку спостережливості, формує новий соціальний досвід, удосконалює сенсорні можливості студентів.); *опори на національне спрямування художньо-графічного навчання* (актуалізує визнання національних зразків образотворчого мистецтва центральною ланкою навчальної діяльності, уможлиблює першочергове, на рівні ментального усвідомлення, вивчення досвіду вітчизняних майстрів у галузі образотворчого і декоративного мистецтва); *естетичної спрямованості* (спрямовує на розвиток у студентів почуття прекрасного, високого; впливає на формування у них художнього світогляду, високих естетичних ідеалів); *естетико-емоційної рефлексії* (дозволяє студентам виявити власні оцінні судження і сформувані власні переконання в галузі художньої творчості); *культуровідповідності* (передбачає змістове наповнення процесу формування естетичного сприйняття майбутніх вчителів образотворчого мистецтва у контексті розвитку культури, орієнтацію на її цінності); *поетапно-ейдетичної організації навчальної діяльності* (спрямовує на розвиток образної пам'яті для вирішення різноманітних естетико-художніх завдань); *інтегративності змісту художньо-графічних дисциплін* (дозволяє поєднувати знання у різних видах і формах мистецтва).

За результатами опрацювання наукової літератури і вивчення педагогічного досвіду обґрунтовано *педагогічні умови*, які підвищують ефективність поетапної методики формування естетичного сприйняття студентів в умовах вивчення художньо-графічних дисциплін, а саме: педагогічно доцільний відбір найбільш естетично виразних, емоційно привабливих художніх творів мистецтва з використанням музейного компонента в цьому процесі; постановка варіативних навчально-пізнавальних і практичних завдань для засвоєння художніх творів, що вимагають залучення попереднього естетичного досвіду і спрямовані на формування естетичного сприйняття, а також фахово-естетичних знань та умінь; активізація самостійної роботи з використанням особистісно-орієнтованої взаємодії зі студентами, переважно творчого, аналітичного, дослідницького характеру, яка базується на розкритті індивідуальних якостей кожного студента.

Розроблена експериментальна модель формування естетичного сприйняття майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі вивчення художньо-графічних дисциплін, яка містить мету дослідження, принципи, педагогічні умови, структурні компоненти, етапи формування естетичного сприйняття та відповідні їм форми і методи роботи (рис 1). Таку експериментальну модель було взято за основу створення методики формування естетичного сприйняття майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

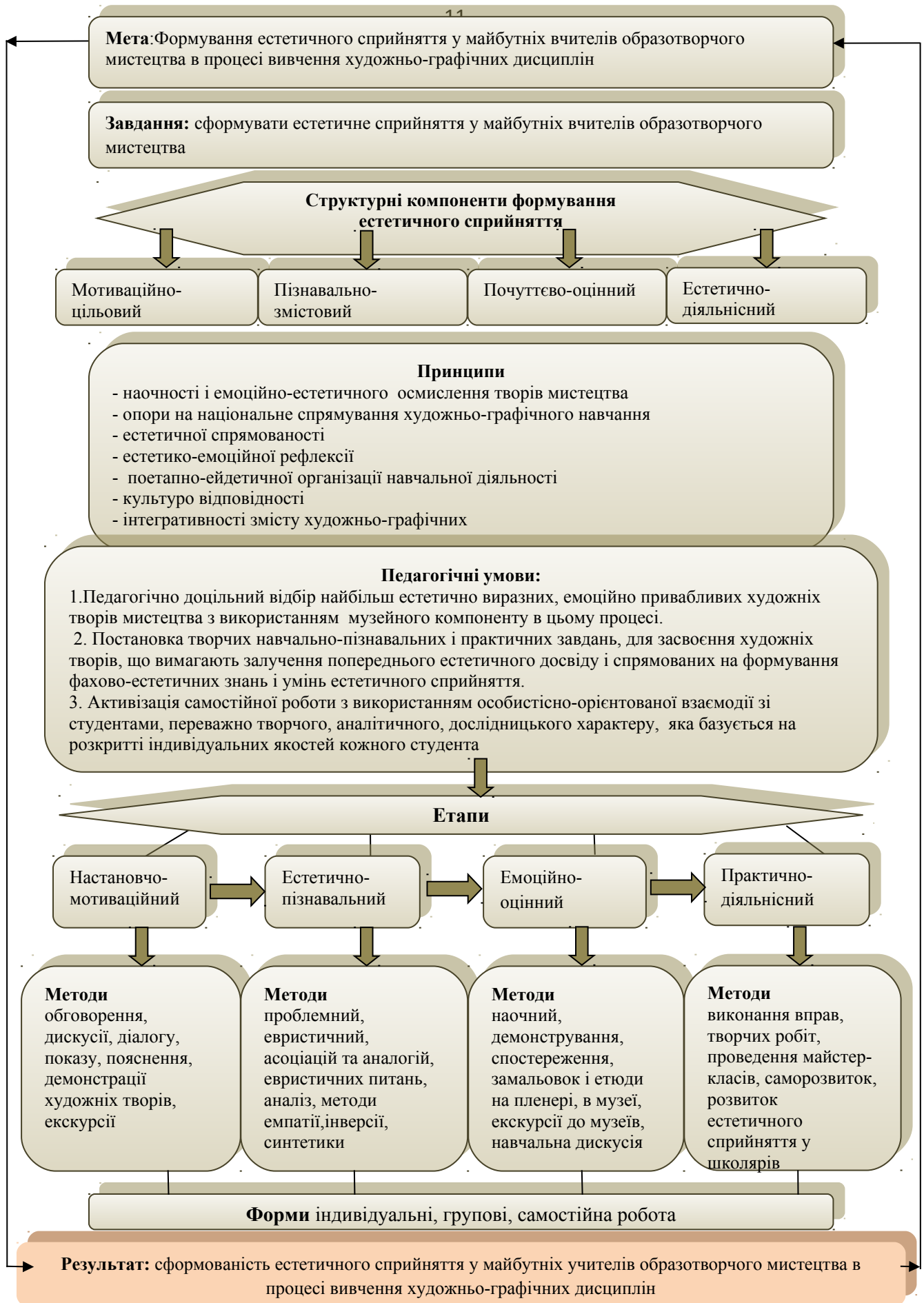

Рис. 1. Організаційно-методична модель формування естетичного сприйняття майбутніх вчителів образотворчого мистецтва

У третьому розділі «Дослідно-експериментальна робота з формування художньо-естетичного сприйняття майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі фахової підготовки» – презентується поетапна методика формування естетичного сприйняття майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі вивчення художньо-графічних дисциплін; визначено критерії та показники рівнів сформованості естетичного сприйняття майбутніх учителів образотворчого мистецтва; розкрито організацію та зміст формувального експерименту, висвітлено його результати.

Структурно-компонентний аналіз феномену естетичного сприйняття дозволив з'ясувати критеріальний апарат дослідження. Зокрема було виділено наступні групи критеріїв сформованості естетичного сприйняття:

– *мотиваційно-цільовий критерій* орієнтує на актуалізацію мотивів, потреб та інтересів майбутніх учителів образотворчого мистецтва, що сприяє удосконаленню застосування знань, умінь і навичок з естетичного сприйняття художніх та декоративних творів у процесі вивчення художньо-графічних дисциплін;

– *почуттєво-оцінювальний критерій* відображає сенсорно-перцептивну чутливість, емоційно-почуттєву активність, глибину естетичних вражень, переживання насолоди і катарсису, відчуття прекрасного, потворного, високого, низького в мистецтві й житті, глибину осягнення метафоричності, алегоричності, метонімічності художнього образу, ступінь багатозначності художньої образності, оригінальність художньо-творчої діяльності,

– *пізнавально-змістовий критерій* передбачає сформованість системи естетичних знань й умінь сприймати естетичні цінності, володіти естетико-художнім аналізом творів мистецтва. Відповідно до настанови чим складніший в естетичному сенсі об'єкт сприйняття, тим багатший естетичний досвід.

– *естетично-діяльнісний критерій* забезпечує дієве ставлення до навчання, спрямовує на формування системи знань, умінь і навичок, цілеспрямоване бажання працювати у майбутньому з учнями, відображає уміння естетично оцінювати та інтерпретувати художні та декоративні твори різних видів і жанрів з позиції гуманістичного естетичного ідеалу.

Відповідно до визначених критеріїв та показників сформованості естетичного сприйняття майбутніх вчителів образотворчого мистецтва нами були розроблені рівні означеного феномена, а саме: низький, середній, достатній, високий.

Низький рівень сформованості естетичного сприйняття майбутніх учителів образотворчого мистецтва характеризується недостатньою емоційно-почуттєвою активністю, обмеженістю мистецького тезаурусу. У студентів на цьому рівні спостерігається низький рівень уміння знаходити асоціативні зв'язки, простежується відсутність навичок висловити свої враження від сприйнятого твору. Студенти не можуть визначити й оцінити естетичні та художні особливості твору.

На цьому рівні зафіксовано незадовільний стан мотиваційної цілеспрямованості, що спонукало б до творчої роботи з учнями в умовах загальноосвітньої школи.

Середній рівень сформованості естетичного сприйняття майбутніх учителів образотворчого мистецтва характеризується потребою в спілкуванні з творами образотворчого і декоративного мистецтва, прагненням до набуття і застосування знань, умінь та навичок з естетичного сприйняття художніх та декоративних творів у процесі вивчення художньо-графічних дисциплін, цілеспрямованим бажанням працювати у майбутньому з учнями, під час аналізу естетичного об'єкта переважає словесно-логічна інтерпретація з низьким рівнем емоційності. Естетична оцінка усвідомлена недостатньо, хоча і є спроби об'єктивно оцінювати твір мистецтва.

Достатній рівень сформованості естетичного сприйняття майбутніх учителів образотворчого мистецтва має яскраво виражений, емоційно забарвлений характер: студенти відрізняються широкою ерудицією, активним мистецьким тезаурусом, ґрунтовністю підходів, системністю фахових знань, об'єктивною оцінкою естетичного об'єкта, посиленням інтересом до вивчення художніх і декоративних творів, але недостатнім рівнем аналітичності, умінням адекватно сприймати естетичний об'єкт в єдності емоційно-почуттєвого та інтелектуального аспектів естетичного сприйняття. Студенти мають достатній ступінь розвитку творчої активності та ініціативності в різних естетично-дієвих формах для творчої роботи з учнями.

Високий рівень сформованості естетичного сприйняття майбутніх учителів образотворчого мистецтва передбачає посилений інтерес до вивчення художніх і декоративних творів, сталу потребу і особистісно-обумовлену установку на постійне фахове зростання, характеризується широкою мистецькою ерудицією студентів, активним мистецьким тезаурусом, присутністю катарсичного моменту, а також високим ступенем активної «співтворчості» в ході естетичного сприйняття, умінням адекватно сприймати естетичний об'єкт у єдності емоційно-почуттєвого та інтелектуального аспектів естетичного сприйняття. Різноманітний багатий досвід художньо-творчої діяльності допомагає використовувати його в різних естетично-дієвих формах для творчої роботи з учнями.

Здійснивши діагностику на констатувальному етапі дослідження, в якому взяли участь 268 студентів було встановлено наявність високого рівня сформованості естетичного сприйняття у 4 студентів (1,4%), достатнього – у 17 (5,4%), середнього – у 99 респондентів (35,8%), низького – у 146 осіб (54,4%).

На підставі аналізу сформованості кожного з компонентів формування естетичного сприйняття відзначимо, що майбутні вчителі образотворчого мистецтва мають потенційні можливості щодо підвищення рівня сформованості естетичного сприйняття, адже більша частина з опитаних усвідомлює важливість естетико-художньої підготовки, набуття нових психолого-педагогічних та художньо-теоретичних знань. Негативним став факт наявності значної кількості студентів із низьким рівнем сформованості емоцій і почуттів, естетико-художніх знань, умінь і навичок. Це є основною причиною неспроможності студентів успішно реалізуватися в художньо-педагогічній діяльності.

З метою підвищення рівня сформованості естетичного сприйняття майбутніх вчителів образотворчого мистецтва у дослідженні поставлено завдання розробити і впровадити у навчально-виховний процес поетапну методику формування естетичного сприйняття, яка здійснювалась у перебігу *настановчо-мотиваційного, естетично-пізнавального, емоційно-оцінного, практично-діяльнісного* етапів. Ефективність формування естетичного сприйняття на всіх етапах дослідно-експериментальної роботи забезпечувалась за допомогою створення педагогічних умов, представлених у експериментальній моделі цього дослідження.

Завдання першого (настановчо-мотиваційного) *етапу* полягали у забезпеченні *мотиваційно-цільового компонента* і були спрямовані на розвиток інтересу, образно-емоційних вражень, які виникають у майбутніх учителів образотворчого мистецтва на основі перегляду і вивчення художніх та декоративних творів; на активізацію естетичних переживань і катарсису; на формування стійкого мотиваційно-ціннісного ставлення до естетико-художньої діяльності, системи естетичних знань і умінь, естетичних цінностей, сталої потреби постійного фахового зростання; на активізацію вироблення індивідуального стилю для розв'язання естетико-творчих і педагогічних завдань.

Провідну роль на цьому етапі відігравали *інноваційні методи* навчання. Зокрема, встановлення *естетико-художніх орієнтирів* передбачало перегляд значної кількості художніх і декоративно-прикладних творів вітчизняних і зарубіжних майстрів, спостереження, методи стимулювання інтересу: заохочення (мотиваційні бесіди, рейтингове оцінювання), методи ілюстрацій і наведення, діалогової взаємодії викладача і студентів, екскурсії, творчі завдання.

На другому (естетично-пізнавальному) *етапі* акцентувалась увага на реалізації *пізнавально-змістового компонента* шляхом опанування і накопичення естетичних, художньо-педагогічних, мистецтвознавчих знань, умінь і навичок, естетико-мистецтвознавчого тезаурусу, що забезпечує постійне поповнення арсеналу знань та художньої інформації, закладає основи аналізу та оцінювання художніх і декоративних творів, сприяє активності пізнавальної діяльності та розвитку творчої уяви і фантазії, уміння порівнювати, класифікувати та систематизувати мистецьку інформацію, розуміти естетико-художній потенціал образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва у творчому розвитку учнів.

Основними *методами* на цьому етапі дослідження стали: пояснення, демонстрації, аналітично-розвивальні таблиці з естетико-художнім аналізом художніх та декоративно-прикладних творів, індуктивно-дедуктивні (узагальнення, зіставлення, порівняння), дискусії з обраної проблеми, творчі завдання, вербальна інтерпретація художніх та декоративних творів, ознайомлення з програмними творами для загальноосвітньої школи. З метою формування мистецьких знань використано методи художньо-педагогічної інформації: лекції, бесіди, навчальні дискусії, які допомагають вивченню й

опануванню теоретичного і практичного матеріалу. Плідним виявився метод порівняльного і структурного аналізу, методи інверсії, синектики.

Третій (емоційно-оцінний) *етап* був спрямований на забезпечення *почуттєво-оцінного компонента* завдяки розвитку сталої потреби емоційно-почуттєво сприймати художні й декоративні твори, переживати насолоду й катарсис; комплексно використовувати твори різних видів мистецтва у процесі вивчення художньо-графічних дисциплін, опрацьовувати новий художній матеріал, емпатійно проникати у світ художнього образу твору та естетично його оцінювати, виявляти обізнаність у видах і жанрах образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва; розширювати лексичний запас студентів завдяки введенню мистецтвознавчих термінів, уміти вербалізувати свою точку зору щодо твору мистецтва. Основні *методи* цього етапу: образних асоціацій, прослуховування і демонстрації літературних, музичних та художніх творів, аналізу інтерпретаційної діяльності студентів, невербальних методів авторської майстерності, дискусій з обраної проблеми, творчих завдань, вербальної інтерпретації художніх та декоративних творів, екскурсії, ознайомлення з програмними творами для загальноосвітньої школи.

Четвертий (практично-діяльнісний) *етап* дав змогу актуалізувати завдання *естетично-діяльнісного компонента*: оволодіння в процесі практики знанням і емоційно-почуттєвим досвідом щодо художньо-педагогічних явищ, педагогічне стимулювання художньо-естетичного розвитку й виховання учнів; практичне втілення набутого естетико-художнього досвіду, підвищення художньо-естетичної майстерності студентів за рахунок вивчення художніх та декоративних творів, прагнення реалізувати себе в художньо-творчій і художньо-просвітницькій діяльності, спроможність до самоконтролю та самоаналізу результатів власної художньо-педагогічної творчості.

Виконання завдань четвертого етапу стало можливим за допомогою таких *засобів*: використання емоційно-образного подання інформації; створення проблемно-пошукових ситуацій та ситуацій успіху; забезпечення діалогового спілкування. Визначені засоби вимагали застосування відповідних *методів* навчання, зокрема: демонстрації, створення ситуацій художньо-творчого успіху, проведення інтегрованих занять.

Динаміку зростання рівнів сформованості естетичного сприйняття студентів було простежено після формульовального етапу експерименту шляхом порівняння показників КГ та ЕГ за визначеними критеріями (таблиця 1).

Отримані результати свідчать: якщо на початку формульовального експерименту співвідношення студентів ЕГ і КГ за визначеними рівнями приблизно збігається, то в кінці формульовального експерименту результати змінилися. Кількість студентів з достатнім і високим рівнем сформованості естетичного сприйняття майбутніх учителів образотворчого мистецтва в ЕГ значно зросла з 19 студентів (14,2%) до 37 студентів (27,6 %), і з 12 студентів (8,9 %) до 25 студентів (18,6%) відповідно, збільшилась кількість студентів із середнім рівнем з 38 осіб (28,4 %) до 65 осіб (48,5) %, а кількість студентів з низьким рівнем зменшилась із 65 осіб (49%) до 7 осіб (5%).

Динаміка рівнів сформованості естетичного сприйняття

РІВНІ	Діагностувальний зріз		1-й зріз		2-й зріз		3-й зріз		4-й зріз		Зміни
	%	Абс	%	Абс	%	Абс	%	Абс	%	Абс	
Експериментальна група (134с.)											
Низький	48,5	65	44,1	59	26,1	35	18,7	25	5,2	7	43,3
Середній	28,4	38	38,0	51	41,0	55	46,2	62	48,5	65	20,1
Достатній	14,2	19	14,2	19	23,2	31	26,2	35	27,6	37	13,4
Високий	8,9	12	3,7	5	9,7	13	8,9	12	18,6	25	9,7
Контрольна група (134с.)											
Низький	52,9	71	50,0	67	35,8	48	34,4	46	29,9	40	23,0
Середній	28,3	38	34,3	46	37,4	50	38,9	52	40,2	54	11,9
Достатній	12,6	17	12,6	17	18,6	25	20,8	28	20,2	27	7,6
Високий	5,9	8	2,9	4	8,2	11	5,9	8	9,7	13	3,8

Отримані результати підтвердили змістову насиченість та ефективність запропонованої поетапної методики формування естетичного сприйняття майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Це позначилось на активізації їх естетико-художньої творчої діяльності, на якості виконаних завдань, на свідомому ставленні до формування умінь естетичного сприйняття. Завдяки створеним педагогічним умовам та запропонованим методам навчання, відбулося поступове підвищення рівнів *мотиваційно-цільового, пізнавально-змістового, почуттєво-оцінного, естетично-діяльнсного* компонентів.

На основі результатів математичної статистики доведено, що розроблена поетапна методика формування естетичного сприйняття є дієвою та ефективною в сучасній практиці естетико-художньої підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

ВИСНОВКИ

У дисертації представлено результати теоретичного узагальнення та практичного вирішення проблеми формування естетичного сприйняття майбутніх учителів образотворчого мистецтва, що знайшло відображення у розробці та експериментальній перевірці педагогічних умов та методики формування означеної якості у студентів вищих педагогічних закладів освіти. Результати експериментального дослідження засвідчили вирішення поставлених завдань і дозволили зробити такі висновки:

1. На основі вивчення наукових та методичних джерел доведено актуальність проблеми формування естетичного сприйняття майбутніх вчителів образотворчого мистецтва та виявлено недостатність розроблення теоретико-методичних шляхів і способів забезпечення процесу формування означеної якості у студентів вищих педагогічних навчальних закладів. З'ясовано, що естетичне сприйняття включає художні інтереси, уподобання, смаки, котрі

зумовлюють характер спілкування з творами мистецтва. Воно характеризується розвиненою естетичною мотивацією, гармонійним синтезом емоційного та раціонального, художньо-естетичною оцінкою, а також переконливою аргументацією. Визначено, що естетичне сприйняття, як психологічний феномен, є інтегрованою якістю, в якій усвідомлюються та інтерпретуються результати чуттєвого осягнення образно-символічного змісту художнього твору. В системі фахової підготовки вчителя образотворчого мистецтва ця якість має такі *фази*: установка на цілісне естетичне освоєння об'єкта; естетичне сприйняття об'єкта відповідно до його складності; злиття емоційно-чуттєвої активності і процесу осмисленого сприйняття; фаза катарсису та оцінки.

2. Обґрунтовано структуру формування естетичного сприйняття, яка характеризується єдністю чотирьох взаємозалежних і взаємопов'язаних *компонентів*: мотиваційно-цільового, пізнавально-змістового, почуттєво-оцінного, естетико-діяльнісного. Встановлено, що цілеспрямоване формування цих компонентів ґрунтується на забезпеченні взаємозв'язку художньо-графічних дисциплін, передбачає спеціально організований навчальний процес, головною рисою якого є педагогічне спрямування студентів на пошук відповідності між естетичним сприйняттям і власною творчою діяльністю.

3. З'ясовано, що процес формування естетичного сприйняття ґрунтується на таких *принципах*: наочності й емоційно-естетичного осмислення творів мистецтва; опори на національне спрямування художньо-графічного навчання; естетичної спрямованості; естетико-емоційної рефлексії; культуровідповідності; поетапно-ейдетичної організації навчальної діяльності; інтегративності змісту художньо-графічних дисциплін, які зумовлюють передачу емоційно-образного змісту творів образотворчого мистецтва у найбільш доступній і довершеній формі. Встановлено, що ефективність формування естетичного сприйняття підвищується за таких педагогічних умов: доцільного відбору найбільш естетично виразних, емоційно привабливих художніх творів мистецтва з використанням музейного компонента в цьому процесі; постановка варіативних навчально-пізнавальних і практичних завдань, що вимагають залучення попереднього естетичного досвіду; такі завдання спрямовані на формування фахово-естетичних знань та умінь, активізацію самостійної роботи студентів творчого, аналітичного та дослідницького характеру, яка базується на розкритті їх індивідуальних якостей.

4. Здійснено педагогічну діагностику стану сформованості естетичного сприйняття. На основі розроблених критеріїв та показників з використанням адаптованих методик та діагностичних завдань обґрунтовано рівні сформованості означеної якості – низький, середній, достатній, високий. Результати констатувального експерименту засвідчили переважно низький (49%), середній (29%), достатній (14%) рівні, високого рівня досягли лише 9% респондентів, що зумовило необхідність розробки та впровадження поетапної методики формування естетичного сприйняття майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі вивчення художньо-графічних дисциплін.

5. У дисертаційному дослідженні розроблена, теоретично обґрунтована і

експериментально перевірена поетапна методика формування естетичного сприйняття майбутніх вчителів образотворчого мистецтва. В її основу покладено організаційно-методичну модель, яка містить мету, завдання, етапи, принципи, педагогічні умови і методи формування означеної якості. Запропонована методика виявила достатню ефективність, про що свідчить динаміка отриманих даних. Порівняльний аналіз результатів констатувального та формувального етапів експерименту довів, що існує можливість переходу студентів з більш низького рівня сформованості досліджуваного феномену на більш високий. Динамічні характеристики мають такий вигляд: на достатньому і високому рівнях відбулися зміни: кількість студентів на цих рівнях зросла на 13,4% і 9,7% відповідно; на низькому – кількість студентів зменшилась на 43,3%. Це свідчить про доцільність впровадження у навчальний процес вищих навчальних закладів запропонованої методики формування естетичного сприйняття майбутніх вчителів образотворчого мистецтва.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Подальшого наукового пошуку потребують такі аспекти: формування естетичного сприйняття студентів в умовах самостійної діяльності та набуття відповідного досвіду в художньо-творчій роботі з учнями різного віку.

Основні положення дисертації викладено у таких публікаціях:

1. Шаповал Л.В. (Лісунова Л.В.). До питання про особливості творчого характеру естетичного сприйняття дійсності у процесі фахової підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва в педагогічних ВНЗ / Шаповал Л.В. (Л.В.Лісунова) // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: Зб. наук. праць комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорозької обласної ради, Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2008. – Вип. 52 – С.353-359.

2. Шаповал Л.В. (Лісунова Л.В.). Естетичне сприйняття дійсності як професійна якість учителя образотворчого мистецтва: до сучасної постановки проблеми в умовах глобалізації /Л.В. Шаповал (Л.В.Лісунова) // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. праць Харківської державної академії дизайну і мистецтв. – Харків, 2008. – № 9. – С. 162–165.

3. Шаповал Л.В. (Лісунова Л.В.). Емоційне почуття як чинник формування естетичного сприйняття дійсності у майбутнього вчителя художнього профілю педагогічних ВНЗ / Л.В. Шаповал (Л.В.Лісунова) // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: Зб. наук. праць Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2008. – Вип. 49. – С. 317–322.

4. Шаповал Л.В. (Лісунова Л.В.). Особливості процесу формування естетичного сприйняття як професійної якості вчителя образотворчого мистецтва (європейський вектор розвитку вищої школи) / Л.В. Шаповал

(Л.В.Лісунова) // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – Част.1V. За матеріалами 1V Міжнародної науково-практичної конференції «Ціннісні пріоритети освіти XXI століття: європейський вектор розвитку вищої школи». – Луганськ, 2009. – № 23 (186). – С. 157–164.

5. Шаповал Л.В. (Лісунова Л.В.). До питання про формування естетичного сприйняття як професійної якості вчителя образотворчого мистецтва в умовах євроінтеграції / Л.В. Шаповал (Л.В.Лісунова) // Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. праць Криворізького державного педагогічного університету – Кривий ріг, 2009. – Вип. 25. – С. 275–283.

6. Шаповал Л.В. (Лісунова Л.В.). Естетичне сприйняття етномистецтва як професійна якість вчителя образотворчого мистецтва (ментальний аспект) / Л.В.Шаповал (Л.В.Лісунова) // Молодь і ринок. Педагогіка, суспільні науки, менеджмент, маркетинг, економіка: теорія і практика. Щомісячний науково-педагогічний журнал Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. – Дрогобич, 2010. – № 11 (70). – С. 135–140.

7. Лісунова Л.В. Особенности проявления эстетического в жизнедеятельности современного общества и его роль в формировании эстетического восприятия у будущих учителей изобразительного искусства / Л.В. Лисунова // Научные ведомости БГУ. – Серия «Гуманитарные науки». – Белгород, 2014. – № 20 (191) – Вып. 23. – С. 196–203.

8. Лісунова Л.В. Аналіз поняття естетичне сприйняття у філософській, мистецтвознавчій та психолого-педагогічній літературі / Л.В.Лісунова // Проблемы современного педагогического образования: Сб. науч. статей Крымского гуманитарного университета. – Ялта, 2014. – Серия: Педагогика и Психология. – №46 (6). – С. 117–126.

9. Лісунова Л.В. Структура і зміст естетичного сприйняття майбутніх вчителів образотворчого мистецтва творів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва / Л.В. Лісунова // Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Освітний простір України. – Івано-Франківськ, 2015. – Вип. 5.– С. 78–84.

10. Лісунова Л.В. Естетичне сприйняття майбутніми педагогами-художниками творів декоративно-прикладного мистецтва на тему народних свят / Л.В. Лісунова // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова – Сер.17 – Теорія і практика навчання та виховання. – Київ: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2015. – Вип. 26. – С. 94–99.

11. Лісунова Л.В. Педагогічні умови формування естетичного сприйняття майбутніх вчителів образотворчого мистецтва в процесі вивчення художньо-графічних дисциплін / Л.В.Лісунова // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. – Сер.14. – Теорія і методика мистецької освіти. – Київ: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2015. – Вип. 17 (22). – С. 94–98

12. Шаповал Л.В. (Лісунова Л.В.). Естетичне сприйняття дійсності як професійна якість вчителя художнього профілю в умовах глобалізації (адаптивні вимоги) / Л.В. Шаповал (Л.В. Лісунова) // Матеріали V

Міжнародної науково-практичної конференції Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. «Наука і соціальні проблеми суспільства: освіта, культура духовність». – Харків, 2008. – Ч. 1.20 – 21 травня 2008 року. – С. 318–320.

13. Шаповал Л.В. (Лісунова Л.В.). Оновлення підготовки вчителя образотворчого мистецтва в процесі формування естетичного сприйняття дійсності (сучасні вимоги) /Л.В. Шаповал (Л.В. Лісунова) // Матеріали наукової конференції викладачів та аспірантів кафедри загальної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. – Харків, 2008. – С. 60–61.

14. Шаповал Л.В. (Лісунова). В.О. Сухомлинський про естетичне сприйняття дійсності (емоційно-почуттєвий аспект) /Л.В. Шаповал (Л.В. Лісунова) // Теорія та методика навчання та виховання. Збірник наукових праць Харківського національного університету імені Г.С. Сковороди. – Харків, 2008. – Вип. 21. – С. 155–159.

15. Шаповал Л.В. (Лісунова Л.В.). Ментальні аспекти формування естетичного сприйняття як професійної якості майбутніх учителів образотворчого мистецтва / Л.В. Шаповал (Л.В. Лісунова) // 111 Міжнародний конгрес «Українська освіта у світовому часопросторі». Матеріали національного науково – дослідного інституту українознавства. Київ, 2009. – 21–22 жовтня. – С. 380–382.

16. Лісунова Л.В. Фахова підготовка як базис формування естетичного сприйняття у майбутніх вчителів образотворчого мистецтва / Л. В. Лісунова // Матеріали ІХ науково-практичної конференції молодих учених «Методологія сучасних наукових досліджень». – 25–26 жовтня. Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. – Харків, 2012. – С. 35–37.

17. Лісунова Л.В. До питання формування естетичного сприйняття у майбутніх учителів образотворчого мистецтва засобами мистецтва / Л.В. Лісунова // Матеріали науково-практичної конференції молодих учених Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди 15 травня 2013 року. День науки. – Харків, 2013. – С. 58–59.

18. Лісунова Л.В. Фахове становлення особистості як базис формування естетичного сприйняття у майбутніх вчителів образотворчого мистецтва / Л.В.Лісунова // Актуальні питання освіти і науки. Збірник наукових статей. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Харків. – 23-24 жовтня. 2013 р. – Харків ХОГОКЗ, 2013. – С.25 – 2.

19. Лісунова Л.В. Особливості формування естетичного сприйняття майбутніх учителів образотворчого мистецтва / Л.В.Лісунова // Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей. Збірник матеріалів ХІІ Міжнародних педагогічно-мистецьких читань пам'яті професора О.П.Рудницької. – Київ, 2015. – Вип.6 (10) – С.181–188.

20. Лісунова Л.В. Естетико-ментальні аспекти вивчення традиційної української народної орнаментики та використання її в сучасному етнодизайні / Л.В.Лісунова // Етнодизайн: Європейський вектор розвитку і національний контекст. Збірник наукових праць, книга друга. – Полтава, 2015. – С. 436–442.

21. Лісунова Л.В. Естетичне сприйняття майбутніми педагогами художниками творів мистецтва на тему народних свят / Л.В.Лісунова // Zbiór raportów naukowych. Pedagogika współczesna nauka. Nowywygła. – Wrocław. Сборник научных докладов. Педагогика. Современная наука. Новый взгляд. – Вроцлав, 30.01.2015 –31.01.2015. – С. 10–16

АНОТАЦІЇ

Лісунова Л.В. Формування естетичного сприйняття майбутніх вчителів образотворчого мистецтва у процесі вивчення художньо-графічних дисциплін. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія і методика навчання (образотворче мистецтво) – Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова – Київ, 2015.

У дисертації актуалізована проблема формування у студентів художньо-графічних факультетів України естетичного сприйняття в процесі художньо-графічної підготовки. На основі вивчення поглядів зарубіжних та українських науковців щодо зазначеної проблеми уточнено поняття «естетичне сприйняття майбутніх учителів образотворчого мистецтва», розкрито його зміст і структуру.

Ураховано ідеї культурологічного, аксіологічного та особистісно-орієнтованого підходів, обґрунтовано принципи формування естетичного сприйняття, які в процесі художньо-графічної підготовки тісно взаємопов'язані і мають значний педагогічний потенціал. У дослідженні обґрунтовано педагогічні умови, дотримання яких забезпечить успішне формування естетичного сприйняття. На підставі теоретичного аналізу проблеми визначено критерії (мотиваційно-цільовий, почуттєво-оцінний, пізнавально-змістовий, естетично-діяльнісний) та показники сформованості естетичного сприйняття студентів, які забезпечують їх якісне діагностування в умовах навчального процесу.

Теоретично розроблено та експериментально перевірено методику поетапного формування естетичного сприйняття майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі художньо-графічної підготовки з використанням організаційно-методичної моделі та навчального курсу «Естетичне сприйняття творів мистецтва». Її ефективність виявилась у позитивній динаміці сформованості естетичного сприйняття студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

Ключові слова: естетичне сприйняття, критерії, методика, художньо-графічна підготовка, учителі образотворчого мистецтва.

Лисунова Л.В. Формирование эстетического восприятия будущих учителей изобразительного искусства в процессе изучения художественно-графических дисциплин. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика обучения (изобразительное искусство) – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2015.

В диссертации актуализирована проблема формирования у студентов художественно-графических факультетов Украины эстетического восприятия в процессе художественно-графической подготовки. На основе изучения взглядов зарубежных и украинских ученых по данной проблеме уточнено понятие «эстетическое восприятие будущих учителей изобразительного искусства», раскрыто его содержание и структура. Учтены идеи культурологического, аксиологического и личностно-ориентированного подходов, обоснованы принципы формирования эстетического восприятия, которые в процессе художественно-графической подготовки тесно взаимосвязаны и имеют значительный педагогический потенциал. В исследовании обоснованы педагогические условия, соблюдение которых обеспечит успешное формирование эстетического восприятия. На основании теоретического анализа проблемы определены критерии (мотивационно-целевой, чувственно-оценочный, познавательный-содержательный, эстетично-деятельностный) и показатели сформированности эстетического восприятия студентов, обеспечивающие их качественное диагностирование в условиях учебного процесса.

Теоретически разработана и экспериментально проверена методика поэтапного формирования эстетического восприятия будущих учителей изобразительного искусства в процессе художественно-графической подготовки с использованием организационно-методической модели и учебного курса «Эстетическое восприятие произведений искусства». Ее эффективность подтверждается положительной динамикой сформированности эстетического восприятия студентов высших педагогических учебных заведений.

Ключевые слова: эстетическое восприятие, критерии, методика, художественно-графическая подготовка, учителя изобразительного искусства.

Lisunova L.V. Formation of aesthetic perception of future teachers of fine arts in the study of art and graphic disciplines. – Manuscript.

Thesis for a candidates degree by specialty 13.00.02 – theory and methods of Fine Arts – National Dragomanov Pedagogical University. – Kyiv, 2015.

The dissertation updated problem of formation of the students art-graphic faculty Ukraine aesthetic perception in the artistic and graphic preparation. On the basis of the views of foreign and Ukrainian scientists on this problem clarified the concept of "aesthetic perception of future teachers of fine arts," disclosed the contents and structure.

Taken into account the ideas of cultural, axiological and person-centered approach, grounded principles of formation of aesthetic perception, which in the artistic and graphic preparation are closely linked and have a significant educational potential. The study proved pedagogical conditions, compliance with which will ensure the successful formation of aesthetic perception. Based on the theoretical analysis of the criteria (motivational target, sensory-evaluation, cognitive-semantic, aesthetic and activity) and rates of formation of aesthetic perception of students ensure their quality in terms of diagnosing the learning process.

Theoretically developed and experimentally tested an experimental method of formation of aesthetic perception of future teachers of fine arts in the artistic and graphic preparation using organizational and methodological model and the course "aesthetic perception of art." Its effectiveness has proved positive dynamics in the formation of aesthetic perception of students of higher educational institutions.

Key words: aesthetic perception, criteria, methods, artistic and graphic preparation, teachers of art.